

5.12.2022

EOAK/7949/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Heli Karjalainen-Michael

LAPSEN ASIAKASSUUNNITELMAN LAATIMINEN, YHTEYDENPIDON RAJOITTAMINEN JA ASIAKIRJAPYYNNÖN KÄSITTELY

1 KANTELU

Kantelija arvosteli monin eri tavoin A:n kaupungin lastensuojelun menettelyä hänen lapsensa asiassa.

Kirjoituksen mukaan kantelijan lapsi sijoitettiin kiireellisesti, mutta kantelijalle ei kerrottu perusteluja ja hän sai kirjallisen päätöksen asiassa vasta myöhemmin. Kantelijan mukaan hän on ilmaissut vastustavansa lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista. Hakemuksen sijasta asiassa on kuitenkin tehty päätös.

Kirjoituksessa kerrotaan, että lapsen ja hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa rajoitettiin heti sijoituksen alussa. Päätös yhteydenpidon rajoittamisesta on kantelijan mukaan tehty vasta sijoitusta seuraavan kuun puolella välissä.

Kirjoituksen mukaan lapsen sijaisäiti kuuntelee puhelut kaiuttimen kautta. Päätöksiä ei ole perusteltu ja useammasta päätöksestä puuttui kantelijan mukaan valitusosoitus.

Kirjoituksen mukaan lapselle ei ole tehty asiakassuunnitelmaa kiireellisen sijoituksen aikana.

Kirjoituksessaan kantelija kertoo myös, että hän on pyytänyt sosiaaliviranomaista antamaan hänelle kaikki lapsen asiakasasiakirjat sekä lokitiedot. Hänelle ei ole kuitenkaan toimitettu niitä. A:n kaupungin lastensuojelu on kantelijan mukaan ohjeistanut myös perheneuvolaa olla luovuttamatta asiakirjoja.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin lausunto ja selvitys A:n kaupungin sosiaali- ja terveystaloukselta (liitteenä).

Käytössäni on ollut myös seuraavat asiakirjat:

- Hallinto-oikeuden päätös, kiireellistä sijoitusta ja sen jatkamista koskevat valitukset, 31.10.2022 - - -
- Vastaus asiakirjapyyntöön 27.9.2021
- Viranhaltijapäätös/muistutusvastaus 25.1.2022
- Päätös yhteydenpidon rajoittamisesta 11.10.2021, 8.11.2021 ja 16.2.2022
- Päätös lapsen huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta 4.11.2021
- Palvelutarpeen arviointi/asiakassuunnitelma 28.5.2021
- Lapsen asiakasasiakirjat ajalta 4.8.2021 – 30.11.2021

3 RATKAISU

3.1 Tutkinnan rajaus

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo olevan aihetta.

Säännöksen 2 momentin mukaan oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen kannalta. Säännös ilmaisee lain tarkoituksen siitä, että kantelututkinnassa on tapauskohtaista harkintavaltaa senkin jälkeen, vaikka kantelu ylittäisi tutkinnan yleiset edellytykset.

Ratkaisussani en tutki väitteitä, jotka koskevat lapsen kiireellistä sijoitusta tai sijaishuoltopaikkaa. Saadun tiedon mukaan hallinto-oikeus on 31.10.2022 antamallaan päätöksellään - - - kumonnut kantelijan lapsen kiireellistä sijoitusta ja sen jatkamista koskevat päätökset. Päätöksen yhteydessä hallinto-oikeus on antanut lastensuojelulain 83 §:n mukaisen väliaikais määräyksen lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämisestä kodin ulkopuolella sijaisperheessä.

Riippumattomien tuomioistuinten ja ylimmän laillisuusvalvojan toimivallanjako huomioon ottaen oikeusasiamies ei voi uudelleen ryhtyä käsittelemään asiaa, jonka tuomioistuin on sille kuuluvan toimivallan nojalla ratkaissut.

Ratkaisussani en myöskään ota kantaa siihen, onko lapsen ja kantelijan väliselle yhteydenpidon rajoittamiselle tai lapsen huostaanotolle ja sijaishuoltoon sijoittamiselle ollut perusteita, koska kantelukirjoituksen mukaan kantelija on valittanut mainituista asioista hallinto-oikeuteen ja asiat ovat edelleen vireillä siellä. Lisäksi kantelijan lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskeva asia on hallinto-oikeudessa vireillä hakemusasiana. Vakiintuneen käytännön mukaan oikeusasiamies ei tutki asiaa, joka on vireillä toisessa toimivaltaisessa viranomaisessa, eikä asiaa, johon vielä voidaan hakea muutosta.

3.2 Lapsen asiakassuunnitelma

Kantelijan mukaan A:n kaupungin lastensuojelu ei laatinut hänen lapselleen asiakassuunnitelmaa kiireellisen sijoituksen aikana.

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.

Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkistettava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan, vanhemman, muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan tai lapselle läheisen henkilön ja lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa.

Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja hänen perheensä tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan, sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan.

Asiakassuunnitelmaan on kirjattava myös asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä muiden tukitoimen järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Huostaan otettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille sekä se, miten lapsen terveydenhuolto, varhaiskasvatus, perusopetus ja muu lapsen opetus järjestetään. Lisäksi suunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta hänen vanhempiansa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa ja miten samalla otetaan hänen etunsa mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä.

Selvityksen mukaan kantelijan lapselle ei tehty asiakassuunnitelmaa kiireellisen sijoituksen (10.9.2021 alkaen) aikana.

Saamastani selvityksestä ja sen liitteistä ilmenee, että kantelijan lapsi on ollut A:n kaupungin lastensuojelun asiakkaana 7.4.2021 lukien. Siitä ilmenee myös, että lapsen avohuollon aikainen asiakassuunnitelma on laadittu 28.5.2021.

Kantelukirjoitukseen liitetyn, kantelijan tekemän muistutuksen ja siihen annetun vastauksen perusteella pidän mahdollisena, että kantelija on saanut avohuollon asiakassuunnitelman käyttöönsä vasta 15.12.2021, kun kantelijalle on luovutettu muitakin hänen pyytämiään lapsen asiakirjoja.

Sikäli kuin kysymys on kiireellisen sijoituksen aikana tehtävästä asiakassuunnitelmasta, kiinnitin huomiotani erityisesti siihen, että lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevassa päätöksessä todetaan seuraavalla tavalla: ”Kiireellisen sijoituksen alkamisen jälkeen asiakassuunnitelmaa ei ole laadittu johtuen kuulusteluprosessista ja mahdollisesta syyteharkinnasta. Asiakassuunnitelma laaditaan poliisikuulustelun valmistuttua, tai viimeistään marras- joulukuun 2021 aikana, siinä kartoitetaan läheisten mahdolliset tapaamiset.”

Totean, että lastensuojelun järjestämisen tulee lähtökohtaisesti aina perustua asiakkaalle laadittuun suunnitelmaan. Asiakassuunnitelma on asiakkaan kanssa yhdessä keskusteltu suunnitelma, jonka pohjalta sosiaalityötä käytännössä toteutetaan ja jonka tavoitteena on selkeyttää osapuolille sosiaalityön keinoja ja tavoitteita lapsen tilanteen parantamiseksi. Viranomaisen on toimitettava asiakassuunnitelma tiedoksi huoltajille ja muille asianosaisille omaaloitteisesti ilman aiheetonta viivästystä.

A:n kaupungin lastensuojelu on myöntänyt, ettei lapselle tehty asiakassuunnitelmaa kiireellisen sijoituksen aikana. Saamani selvityksen perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että lapsen asiakassuunnitelma on jätetty tarkistamatta kiireellisen sijoituksen aikana siitä syystä, että poliisi on ollut suorittamassa esitutkintaa rikoksesta, jossa epäiltynä on ollut perheenjäsen.

Totean, että poliisin toimenpiteet, kuten esimerkiksi meneillään oleva esitutkinta, ei mahdollista poikkeamista sosiaaliviranomaiselle lastensuojelulaissa asetetusta velvollisuudesta laatia ja tarkistaa lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen asiakassuunnitelma silloin, kun perheen tarpeet tai olosuhteet muuttuvat. Ajantasaisen, lain edellyttämät tiedot sisältävän asiakassuunnitelman merkitys korostuu tilanteessa, jossa sosiaaliviranomainen on arvioinut, ettei perheen avohuollon asiakkuus ole enää riittävä ja viranomainen ryhtyy esimerkiksi tahdonvastaisiin toimenpiteisiin.

Kuten edellä on tuotu esille, huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmassa sovitaan muun ohella lapsen yhteydenpidosta, sen laajuudesta ja toteuttamistavasta. Sijaishuollossa olevan lapsen asiakassuunnitelmaan tulee myös kirjata tavoitteet perheen jälleenyhdistämiseksi. Asiakassuunnitelman ajantasaisuus sekä se, että se on mahdollisimman pian tämän laatimisen jälkeen asiaan osallisten luettavissa, on lapsen ja huoltajan oikeusturvan kannalta oleellista, sillä asiakassuunnitelmasta ilmenee asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet esimerkiksi lapsen kiireellisen sijoituksen aikana.

Koska kantelija ei ole saanut käyttöönsä ajantasaisesti lapsen asiakassuunnitelmaa avohuollon asiakkuuden aikana, eikä asiakassuunnitelmaa myöskään ole tarkistettu kohtuullisessa ajassa lapsen kiireellisen sijoituksen jälkeen, kiinnitän A:n kaupungin lastensuojelun vakavaa huomiota edellä sanottuun.

3.3 Yhteydenpidon rajoittamista koskeva päätöksenteko

Kantelijan näkemyksen mukaan hänen ja hänen lapsensa yhteydenpitoa rajoitettiin kiireellisen sijoituksen alusta lukien. Kirjoituksen mukaan kantelijalle ei tehty eikä annettu asiassa päätöstä kuin vasta sijoitusta seuraavan kuun puolessa välissä.

Lapsen ja vanhemman oikeus tavata toisiaan kuuluu perhe-elämään ja on turvattu perus- ja ihmisoikeutena. Sijaishuollossa olevan lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa on turvattu lapsen oikeuksien yleissopimuksen 9 artiklan 3 kohdassa. Lapsen yhteydenpito-oikeus liittyy myös perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattuun yksityis- ja perhe-elämän suojaan.

Julkisella vallalla on velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vieraillemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä tai vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä. Säännöksen mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen ja lapsen sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa.

Lastensuojelulain 62 §:n mukaan sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan säännöksen edellytysten täytyessä lain 63 §:ssä tarkoitetulla päätöksellä rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu 30 §:ssä tarkoitetussa asiakassuunnitelmassa tai erityisestä muusta syystä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheistensä kanssa.

Rajoitustoimenpiteitä käytettäessä joudutaan puuttumaan lapselle kuuluviin perusoikeuksiin. Toisaalta rajoitustoimenpiteellä suojataan lasta ja hänelle kuuluvia perusoikeuksia. Päätöksenteko rajoitustoimenpiteistä edellyttääkin usein punnintaa eri perusoikeuksien välillä. Lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen voi jossain tilanteissa edellyttää lapsen ja vanhemman yhteydenpidon rajoittamista. Lastensuojelulain mukaiselle yhteydenpidon rajoittamiselle on kuitenkin aina oltava laissa mainittu peruste.

Asiassa annetun selvityksen mukaan ensimmäinen päätös yhteydenpidon rajoittamisesta on tehty 11.10.2021 ja se koskee 11.10.-9.11.2021 välistä ajanjaksoa. Selvityksen mukaan lapsen ja kantelijan sekä kantelijan puolison välistä yhteydenpitoa on rajoitettu, sillä "[lapsi] ei halua keskustella [kantelijan] kanssa". Päätös on selvityksen mukaan postitettu kantelijalle 13.10.2021. Selvityksen mukaan toinen yhteydenpidon rajoittamispäätös on tehty 8.11.2021 ja se koskee 10.11.-9.12.2021 välistä ajanjaksoa. Päätös on postitettu kantelijalle 12.11.2021. Päätöksessä ei selvityksen mukaan ole kirjausta kuulemisesta. Selvityksessä todetaan vielä, että "Rajoitukset ovat kohdentuneet [lapsen] ja [kantelijan] ja [äidin puolison] väliseen yhteydenpitoon".

Totean, että sijaishuollossa olevan lapsen, lapsen vanhemman ja muun hänelle läheisten henkilön kanssa on sovittava yhteydenpidosta asiakassuunnitelmanneuvottelussa tai erityisestä syystä muutoin. Kiireellisen sijoituksen tilanteessa tulee huolehtia siitä, ettei lapsen yhteydenpitoon hänen vanhempiinsa tai muihin läheisiin henkilöihin tule tarpeettomia katkoksia.

Kuten yllä on todettu, lastensuojelulain 62 ja 63 §:ssä säädetään yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksistä ja perusteista. Lapsen vastustaminen on yksi yhteydenpidon rajoittamisen peruste. Mikäli lapsi on ilmaissut vastustavansa yhteydenpitoa, mutta hänelle läheinen henkilö sitä vaatii, eikä asiasta voida sopia, on sosiaaliviranomaisen velvollisuus tehdä viipymättä yhteydenpidon rajoittamispäätös. Yhteydenpidon rajoittamispäätös on annettava tiedoksi asiaan osallisille, jotta heillä on mahdollisuus saattaa asia hallintotuomioistuimen ratkaistavaksi.

Saamassani selvityksessä todetaan, että ensimmäinen yhteydenpidon rajoittamispäätös on tehty 11.10.2021.

Kantelukirjoituksesta ja minulle toimitetuista lapsen asiakasasiakirjoista on pääteltävissä, että kantelija on halunnut pitää yhteyttä lapseensa heti kiireellisen sijoituksen alusta (10.9.2021) lukien. Koska lapsen asiakassuunnitelma on jäänyt tarkistamatta, eikä lastensuojelun asiakasasiakirjoihin ole kirjattu suunnitelmaa yhteydenpidon järjestämisestä, en voi olla varma siitä, miten kantelijan ja lapsen yhteydenpito on pyritty järjestämään.

Minulle toimitetusta kantelijan tekemästä muistutuksesta on kuitenkin havaittavissa, että kantelija on tiedustellut A:n kaupungin lastensuojelusta sitä, milloin hän saa tavata lastaan. Muistutusvastauksesta ilmenee, että tapaamisia ei ole järjestetty ainakaan ennen vuoden 2021 joulukuun alkua. Näin ollen vaikuttaa selvältä, ettei yhteydenpito ole toteutunut kantelijan toivomalla tavalla.

Katson, että A:n kaupungin lastensuojelu on tosiasiallisesti rajoittanut kantelijan ja hänen lapsensa yhteydenpitoa noin kuukauden ajan kiireellisen sijoituksen alkaessa. Koska kantelija ja sosiaaliviranomainen ovat olleet erimielisiä yhteydenpidon määrästä ja sen toteuttamistavasta, asiassa olisi tullut tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös. Kantelijalla ja muilla asianosaisilla ei ole ollut mahdollisuutta päätöksenteon laiminlyönnin johdosta turvautua heille kuuluviin oikeussuojakeinoihin. Pidän laiminlyöntiä vakavana.

Kiinnitin huomiotani myös eräisiin päätöksenteossa olleisiin muodollisiin puutteisiin, joilla on merkitystä asianosaisten oikeusturvan toteutumisessa rajoitustoimenpiteitä koskevassa päätöksentekoprosessissa.

Jälkimmäisessä, 8.11.2021 tehdystä yhteydenpidon rajoittamispäätöksestä ei ilmene, kuultiinko asianosaisia, ja jos ei kuultu, miksi kuuleminen on mahdollisesti jätetty suorittamatta. Koska muissa minulle toimitetuissa yhteydenpidon rajoittamispäätöksissä asiaan osallisia oli kuitenkin kuultu ja mielipide oli selvitetty, tyydyn toteamaan asiassa seuraavaa.

Ennen yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen tekemistä on lapselle, hänen huoltajalleen ja henkilölle, johon rajoitustoimenpide on kohdistettu, varattava hallintolain 34 §:n mukaan tilaisuus tulla kuulluksi. Kuuleminen voidaan jättää tekemättä, jos hallintolain 34 §:n 2 momentissa säädetyt edellytykset täyttyvät. Kiireellisten rajoitustoimenpiteiden kohdalla kuulematta jättäminen voi lähtökohtaisesti tulla kyseeseen tilanteissa, joissa kuuleminen saattaa vaarantaa päätöksen tarkoituksen toteutumisen tai kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle, yleiselle turvallisuudelle tai ympäristölle.

Mikäli asianosaisten kuulemisesta poiketaan, on päätöksessä ilmentävä syyt sille. Lapsen mielipiteen selvittämisestä on säädetty lastensuojelulain 20 §:ssä.

3.4 Tietojen luovuttamatta jättäminen

3.4.1 Viranomaisen vastaus ja muutoksenhakuohjaus julkisuuslain mukaisessa asiassa

Kantelun mukaan kantelija ja hänen asianajajansa ovat pyytäneet lapsen asiakasasiakirjoja ja lokitietoja, mutta niitä ei ole annettu.

Asiassa annettuun selvitykseen oli liitetty A:n kaupungin lastensuojelun antamat vastaukset kantelijan ja hänen asianajajansa tekemiin tietojen luovutuspyyntöihin. Koska asiakirjapyynnöt ja niihin annetut vastaukset vastaavat sisällöltään pääosin toisiaan ja kohdistuvat samoihin asiakirjoihin, käsittelen ratkaisussani ainoastaan kantelijalle annettua vastausta.

Vastauksen mukaan "[Kantelija] on pyytänyt [lapsen] kiireellisen sijoituksen päätöstä, joka on hänelle toimitettu. Vastauksessa todetaan, että "[Kantelijan] osalta ei ole kirjauksia sosiaalihuollon tietojärjestelmissä." Lisäksi todetaan, että "[Lapsen] osalta asiakaskirjauksia ei tässä vaiheessa toimiteta." Vastauksesta ilmenee, että kantelijalle ei luovutettu hänen pyytämäänsä lapsen asiakasasiakirjoja lukuun ottamatta lapsen kiireellisen sijoituksen päätöstä, joka hänelle oli jo aikaisemmin toimitettu.

A:n kaupungin lastensuojelu on perustellut asiakirjojen luovuttamatta jättämistä seuraavalla tavalla: "Perusteluna asiakirjojen luovuttamatta jättämisestä on julkisuuslain (1999/621) 11 §. Asianosaisella tai hänen edustajallaan tai avustajallaan ei ole oikeutta asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin lapsen etua tai tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa esitutkinnassa tai poliisitutkinnassa olevan asian selvittämiseksi. Viitataan samalla myös tietosuojalain (2018/1050) 33 § ja 34 §:n kirjauksiin."

Selvityksen mukaan kantelijan pyytämät asiakirjat on lopulta luovutettu hänelle lähettämäni selvitys- ja lausuntopyyntöä jälkeen 15.1.2022.

En tässä päätöksessäni ota kantaa siihen, olisiko asiakirjat tulleet luovutettua kantelijalle. Asiakirjojen luovuttamisesta päättää pääsääntöisesti se viranomainen, kenen hallussa asiakirjat ovat. Mikäli asiakirjoja ei luovuteta, on sen viranomaisen, kelle pyyntö on kohdistettu, annettava asiakkaalle muutoksenhakukelpoinen päätös. Viime kädessä asiakirjojen antamisesta päättää hallintotuomioistuim.

Asiassa toimitettujen asiakasasiakirjojen perusteella kantelija on tehnyt asiakirjojen luovutuspyynnön lastensuojelun viranomaiselle 14.9.2021. Nähdäkseni A:n kaupungin lastensuojelu on toiminut sinänsä oikein, kun kantelijalle on vastattu asiassa kahden viikon sisällä (27.9.2021) pyynnöstä.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (julkisuuslaki) 14 §:ssä on säädetty asiakirjan antamisesta päättämisestä. Pykälän 3 ja 4 momentissa on säädetty menettelystä silloin, kun viranomainen kieltäytyy antamasta tiedon pyytäjälle hänen pyytämiään tietoja. Mikäli tietopyynnöstä kieltäydytään, on tietoa pyytävälle ilmoitettava kieltäytymisen syy, annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi ja tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattavalta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi, sekä annettava tieto käsittelyn johdosta mahdollisesti perittävistä maksuista.

Julkisuuslain 14 §:n 4 momentin mukaan tieto julkisesta asiakirjasta on annettava tai asia ratkaistava mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään kahden viikon kuluessa pyynnön vastaanottamisesta. Jos pyydettäviä asiakirjoja on paljon tai niihin liittyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava viimeistään kuukauden kuluessa siitä, kun viranomainen on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

Asiakirjapyyntöjen käsittelymenettely on edellä mainituin tavoin lähtökohtaisesti säädetty kaksivaiheiseksi. Jos pyynnön ensivaiheessa käsittelevä virkamies tai muu henkilöstöön kuuluva kieltäytyy antamasta pyydettyjä tietoja, hänen tulee ilmoittaa kieltäytymisen syy ja antaa edellä selostettu ohjaus ja muut tiedot. Tämän jälkeen tiedon pyytäjällä on oikeus saattaa asiakirjapyyntönsä viranomaisen ratkaistavaksi menettelyn toisessa vaiheessa. Asiassa on pyynnöstä tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös.

Perustuslain 21 § sisältää oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja hyvän hallinnon takeita koskevan perussäännöksen. Sen mukaan jokaisen on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivästystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Julkisuuslain 33 §:n mukaan muutoksenhaussa laissa tarkoitettuun päätökseen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Mainitun lain mukaan viranomaisen päätöksestä valitetaan hallinto-oikeuteen. Hallintolain mukaan päätökseen, johon saa hakea muutosta valittamalla, on liitettävä valitusosoitus.

Mikäli valitusosoitusta ei ole annettu, viranomaisen on korjattava valitusosoitus antamalla uusi lainmukainen valitusosoitus. Tällöin valitusaika alkaa kulua uuden valitusosoituksen tiedoksiannosta.

Kiinnitin huomiotani erityisesti siihen, että kantelijalle asiassa annettu vastaus oli otsikoitu seuraavalla tavalla ”Vastaus asiakirjapyyntöön”. Tämän lisäksi vastauksessa oli kuitenkin otsikko ”Osittain myönteinen päätös asiakirjojen luovuttamisesta”. Saamani selvityksen perusteella en voi olla varma, oliko vastauksessa kysymys edellä tarkemmin kuvatussa julkisuuslain ensivaiheen vastauksesta, vai oliko kysymys julkisuuslain mukaisesta muutoksenhakukelpoisesta kieltäytymispäätöksestä.

Mikäli A:n kaupungin lastensuojelun viranhaltijan vastaus oli tarkoitettu olemaan edellä mainittu julkisuuslain mukaisen tietopyynnön käsittelyn ensimmäisen vaiheen ratkaisu eli viranomaisen kanta asiaan, siihen olisi tullut vastaukseen kirjattujen tietojen lisäksi sisällyttää vielä julkisuuslain 14 §:n 3 momentin mukainen ohjaus siitä, että asia voidaan kantelijan niin halutessa saattaa viranomaisen ratkaistavaksi.

Koska vastaus ei sisältänyt ohjausta saada asiassa muutoksenhakukelpoinen päätös, en voinut asiaa arvioidessani tietää, miten kantelija olisi ohjaukseen suhtautunut eli olisiko hän toivonut asiassa valituskelpoista päätöstä. Totean kuitenkin, että mikäli kantelija olisi ilmaissut sen haluavansa, A:n kaupungin toimivaltaisen viranomaisen olisi tullut se tehdä.

Mikäli kantelijalle annetussa vastauksessa puolestaan oli kysymys julkisuuslain mukaisesta viranomaisen valituskelpoisesta kieltäytymispäätöksestä, siihen olisi tullut liittää julkisuuslain 33 §:n mukainen valitusosoitus hallinto-oikeuteen.

Totean, että mielestäni kantelijalle asiassa annettu vastaus ei ole kummankaan asiakirjapyyntöä käsittelyvaiheen näkökulmasta tarkasteltuna julkisuuslain mukainen. Katson, että viranomaisen laiminlyönnin johdosta kantelija on mahdollisesti menettänyt perustuslaissa turvatun oikeutensa saattaa viranomaisen päätös riittävän nopeasti tuomioistuimen arvioitavaksi ja näin ollen menettely on saattanut vaarantaa kantelijan oikeusturvan.

Toimenpiteeni ilmenevät kohdasta 4.

3.4.2 Lokitietojen luovuttaminen

Kirjoituksen mukaan kantelija on esittänyt A:n kaupungin lastensuojelulle 14.9.2021 tehdyn asiakirjapyyntöä yhteydessä myös pyynnön toimittaa lokitiedot.

Minulle annetusta selvityksestä tai siihen liitetyistä asiakirjoista ei ilmene, onko A:n kaupungin lastensuojelu vastannut kantelijan lokitietopyyntöön ollenkaan tai ohjeistanut häntä asiassa. Selvityksen mukaan viranomaisen on lopulta toimittanut lokitiedot kantelijalle alkuvuodesta 2022, noin neljän kuukauden jälkeen pyynnöstä.

Sosiaalihuollon asiakkaan oikeudesta saada lokitiedot säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (asiakastietolaki). Aikaisemmin voimassa olleessa asiakastietolaissa (159/2007) säädettiin tiedonsaantioikeudesta, mukaan lukien asiakkaan oikeudesta saada lokitiedot. Tuolloin voimassa olleen henkilötietolain mukaan tiedot oli toimitettava viivytyksettä. Henkilötietolaki on sittemmin kumottu tietosuojalailla, jota on sovellettu 1.1.2019 alkaen.

Uusi asiakastietolaki (784/2021) on tullut voimaan 1.11.2021 alkaen. Laissa on muun ohella täsmennetty lokitietojen luovuttamiseen liittyvää menettelyä. Lain 26 §:n mukaan asiakkaalla on oikeus saada asiakastietojensa käsittelyyn liittyvien oikeuksiensa selvittämistä tai toteuttamista varten palvelunantajalta kirjallisesta pyynnöstä kohtuullisessa ajassa ja viimeistään kahden kuukauden kuluessa lokirekisterin perusteella maksutta tieto siitä, kuka on käyttänyt tai kenelle on luovutettu häntä koskevia tietoja sekä mikä on ollut käytön tai luovutuksen peruste.

Lokitiedot voidaan jättää luovuttamatta asiakastietolaissa erikseen säännellyissä tilanteissa, kuten esimerkiksi silloin, jos niiden antamisesta saattaisi aiheutua vakavaa vaaraa asiakkaan terveydelle tai hoidolle taikka jonkun muun oikeuksille. Myöskään kahta vuotta vanhempia lokitietoja ei ole oikeutta saada, jollei siihen ole erityistä syytä. Mikäli kieltäytymisperuste on olemassa, asiakkaalle on annettava asiasta kirjallinen päätös, josta voi valittaa tietosuojavaltuutetun toimistoon. Lokitietoihin voidaan soveltaa myös julkisuuslain asianosaisen tiedonsaantisäännöstä. Viranomaisen velvollisuus on arvioida sitä, minkä lain nojalla tietopyyntö on ratkaistava ja tarvittaessa pyydettävä asiakkaalta lisätietoja asian selvittämiseksi.

Katson, että A:n kaupungin lastensuojelu on toiminut asiassa lainvastaisesti, kun se ei ole käsitellyt kantelijan lokitietopyyntöä viipymättä ja luovuttanut pyydetyt tiedot vasta noin neljän kuukauden jälkeen.

3.5 Muut kantelussa esitetyt asiat

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella katson, että muilta osin asiassa ei ole ilmennyt toimenpiteitäni edellyttävää lainvastaista menettelyä.

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan A:n kaupungin lastensuojelulle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.3 selostetusta lainvastaisesta menettelystä yhteydenpidon rajoittamisessa ja kohdissa 3.4.1 ja 3.4.2 selostetuista laiminlyönneistä julkisuuslain mukaisen tietopyynnön sekä lokitietopyynnön käsittelyssä.

Samalla kiinnitän A:n kaupungin lastensuojelun vakavaa huomiota siihen, mitä edellä kohdassa 3.2 on todettu asiakassuunnitelman laatimisesta, sen tarkistamisesta sekä toimittamisesta asiakkaalle.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni A:n kaupungin lastensuojelulle.